

वेदोक्त दीक्षान्त-उपदेश तैत्तिरीयोपनिषद् से शिक्षाध्याय - वल्सी

ॐ । सत्यं वद । धर्मं चर । स्वाध्यायान्मा प्रमदः । आचार्याय प्रिय धनमाहृत्य प्रजातर्तुं मा व्यवच्छेत्सीः । सत्यान् प्रमादितव्यम् । धर्मान् प्रमादितव्यम् । कुशलान् प्रमादितव्यम् । भृत्यै न प्रमादितव्यम् । स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमादितव्यम् । देवपितृकार्याभ्यां न प्रमादितव्यम् ॥ १ ॥	ॐ । सत्यं बोले । धर्म का आचरण करें । स्वाध्याय में आलस्य न करें । गुरु के लिए प्रिय धन लाकर दें और सन्तान पुरस्कार (सृष्टि प्रक्रिया) को मत तोड़िये । सत्य बोलने में प्रमाद न करें । धर्माचरण से प्रमाद न करें । कुशलतापूर्वक कार्य करने में प्रमाद न करें । धन-सम्पत्ति अर्जित करने में प्रमाद न करें । अध्ययन और अध्यापन में आलस्य न करें । देव कार्य अर्थात् यज्ञादि कार्यों में तथा माता पिता को सेवा में आलस्य न करें ॥ १ ॥	मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्यदेवो भव । अतिथिदेवो भव । यायनवद्यानि कर्माणि तानि सेवितव्यानि । नो इतराणि । यान्यस्माकं सुचरितानि तानि त्वयोपास्यानि । नो इतराणि ॥ २ ॥	माता को देवता के समान समझें । पिता को देवता के समान समझें । आचार्य को देवता के समान समझें । अतिथि को देवता के समान समझें । जो हमारे पवित्र एवम् अनिन्दित कर्म हैं, उनका आचरण करें । दूसरों का नहीं । जो हमारे सुचरित्र हैं, तुम उनका आचरण करो । दूसरों का नहीं ॥ २ ॥
दे के नामाच्छ्रेयांसो ब्राह्मणाः तेषां त्वयाऽऽसनं प्रवसितव्यम् । श्रद्धया देयम् । अश्रद्धया देयम् । श्रिया देयम् । हिद्या देयम् । भिया देयम् । सविदा देयम् ॥ ३ ॥	जो हमसे श्रेष्ठ विद्वान् हैं, तुम उनको आसन आदि देकर सन्तुष्ट करें । श्रद्धापूर्वक दान दें । अश्रद्धा से दान न दें । समर्थ होने पर ही दें । लज्जापूर्वक दें । डर कर दें । विचारपूर्वक दें अर्थात् सुयोग्य पात्र को दान दें ॥ ३ ॥	अथ यदि ते कर्माविक्रिस्ता वा वृत्ताविक्रिस्ता वा स्यात् । ये यत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः । अतृक्ष्णा धर्मकामाः स्युः । यथा ते तत्र वर्तेन । तथा तत्र वर्तेथाः । अथाध्याख्यातेषु । ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः । अतृक्ष्णा धर्मकामाः स्युः । यथा ते तेषु वर्तेन । तथा तेषु वर्तेथाः । एष आदेशः । एष आदेशः । एषा वेदोपनिषत् । एतदनुशासनम् । एवमुपासितव्यम् । एवमु वैतदुपास्यम् ॥ ४ ॥	यदि तुमको कर्म करने में कोई संदेह हो या आचरण करने में कोई संदेह हो तो वहाँ जो विक्रशील विद्वान् हैं, जो स्वयं धर्मयुक्त हैं या कर्म नियुक्त हैं, जो नीरस या रुद्ध स्वभाव वाले न हों और जो धर्म के प्रति इच्छा रखते हों तथा वे जैसे आचरण करें, वैसे तुम भी करो । अन्य विवादास्पद विषयों में भी जो वहाँ विक्रशील विद्वान् हैं, जो स्वयं कर्मयुक्त हैं या कर्म नियुक्त हों, जो नीरस या रुद्ध स्वभाव वाले न हों और जो धर्म के प्रति इच्छा रखते हों तथा वे उन विवादास्पद विषयों में जैसे आचरण करें, उन विषयों में तुम भी वैसे करो । यही आदेश है । यही उपदेश है । ऐसा ही वेदों और उपनिषदों में वर्णित है । यही अनुशासन है । ऐसा ही आचरण करना चाहिए । यही आचरण के योग्य है ॥ ४ ॥